

En julgransflagga från Övre Volta? Eller från
det andra tyska kejsardömet?

FRÅN FLAGGOR TILL FRIMÄRKSBOOK!

av Lars Enkler

I detta vinnande bidrag i vår Berättar-tävling visar författaren hur ett samlarintresse kan leda till ett annat – från samlande av flaggor till frimärken. I bakgrunden fanns ett starkt intresse för historia, och kombinationen resulterade så småningom i en historiebok baserad på frimärken!

FÖRSTA PRIS
i Nordisk Filatelis
berättar-tävling

Jag började samla frimärken när jag var åtta år. Och slutade när jag var tolv. Så långt en högst vanlig karriär som frimärkssamlare. Mitt intresse för historia var också starkt i pojåkåren men det tynade bort och dog i tolvårsåldern. Det var nämligen då jag började i läroverket, den gamla sortens skola.

Istället blev det flygning som kom att bli mitt livs melodi. Segelflyg, flygvapnet, flygteknikstudier och därefter SAS under nästan hela mitt yrkesliv. Här ska jag göra en lång historia kort och hoppas därför direkt till 1989 – då blev jag engagerad i tillkomsten av SAS nya flyglinje till Tallinn.

Vid mina första besök i Estland upptäckte jag hur förskräckande lite jag visste om

detta vårt nära grannland. Järnridån hade fungerat som en "hjärn-ridå", som stängt ute både kunskaper och intresse.

Estland var vid denna tid fortfarande en del av Sovjetunionen, en sovjetrepublik. Men Gorbatsjovs reformpolitik hade ändå hunnit skapa förändringar. Så kunde man till exempel redan nu, hösten 1989, se den gamla estländska nationalflaggan i blått-svart-vitt vaja från regeringsbyggnaden i Tallinn.

Att samla flaggor

Jag kom att reflektera och fascinerades över flaggors betydelse. Enkla tygstycken med enkla färger som kan väcka starka känslor och skapa både hängivenhet och fiendskap.

Jag började samla flaggor, särskilt nationella flaggor, och

omsider fick jag ihop ett 50-tal bordsflaggor som jag nålade upp på en vägg. Kanske mer färgglatt än estetiskt, men enligt mitt tycke en vägg med mening i. Särskilt uppskattade jag flaggor med historia, gärna sådana som inte längre användes.

När Östtyskland upphörde att existera för att uppgå i det enade Tyskland i oktober 1990, skyndade jag mig att telexa till SAS-kontoret i Ostberlin: om ni tänker slänga er östtyska bordsflagga – kan jag inte få den istället? Visst fick jag det, och den är idag ett av mina käraste flaggobjekt.

Jag annonserade i Dagens Nyheter efter "små flaggor, gärna äldre". En dam erbjöd mig gamla julgransflaggor från Danmark, England, USA, Italien

År 1961 byggs muren som delar Berlin, och 1986 firar man med ett frimärke att denna "antifascistiska skyddsmur" nu har tjänat Östtyskland väl i 25 år. Endast en dåre kunde då föreställa sig att muren skulle vara riven tre år senare – utan krig!

m. fl. länder, inklusive Övre Volta.

– Övre Volta?

– Jo, det var det visst, det är helt säkert.

Jag köpte förstås den lilla flaggsamlingen och grep mig an med frågan om den svartvitroda flaggan. Jodå, enligt en flaggkarta från 1970 var detta flaggan för det västafrikanska landet Övre Volta.

Men det visade sig att julgransflaggorna var äldre än vad man först kunde tro. De var från tiden före 1918, och den svartvitroda flaggan var helt enkelt den tyska flaggan från kejsar Wilhelms dagar, det andra tyska kejsardömet! Vid den tiden var Övre Volta en fransk koloni – med mycket begränsat bruk av julgransflaggor! Idag heter landet Burkina Faso.

För 300 kronor kunde jag annonsera efter flaggor i "Gula tidningar" över halva världen. Särskilt många svar fick jag från Sovjetunionen i sönderfall. En ivrig säljare sände mig en sovjetflagga – inte en bordsflagga utan i formatet 1½ x 2 meter, med hammare och skära i mässing som flaggstängs-

Att Sigismund Vasa var kung både i Sverige och Polen, det minns vi från historiektionerna i skolan. Men vi fick aldrig lära oss att han också var regent och storfurste av Litauen till sin död 1632.

prydnad. Fast ännu har jag inte funnit något lämpligt tillfälle att hissa min stora sovjetflagga!

Från flaggor till frimärken

Antalet länder och flaggor är förstås begränsat och någon stor eller livlig samlarmarknad finns inte. Men jag upptäckte att flaggor rätt ofta avbildas på frimärken – kanske jag skulle samla frimärken med flaggmotiv? Ja, så blev det, och om-

sider insåg jag vad varje frimärkssamlare vet: att frimärken bär på mängder av egna berättelser och fascinerande budskap!

Åren närmast efter 1989 präglas av dramatiska förändringar i våra grannländer i söder och öster. Kommunistregimen faller i Polen, Berlinmuren öppnas, de två Tyskland återförenas, Sovjetunionen upplö-

forts sid 18.

I Estland talar man ännu om "den gamla goda svensktiden", och man gav 1994 ut ett frimärke med Gustav II Adolfs bild, 400 år efter hans födelse.

forts från sid 17.

ses och de baltiska staterna återkommer som suveräna stater. Världshistoria skrevs mest varje månad i vårt eget närområde – man levde mitt i historien.

Och de politiska förändringarna fick genomslag i nya fri-

märken. För en nybliven frimärkssamlare tedde sig ämnet självklart – att beskriva det som skett och sker med frimärken.

Varför just Östersjöregionen? Jo, det är en gammal historisk region som nu återskapades och som "låg i tiden". Men det är kanske ett svar till-

rättalagt i efterhand, det "korrekta" svaret.

Ett annat svar är det här: 1995 utlystes Viking Cup, en frimärkstutställning arrangerad av SFU – Sveriges Frimärksungdom – i samarbete med E. W. Larssons Frimärksaffär. Syftet var att locka nya samlare, alla ungdomar upp till 99 års ålder inviterades. Tolv länder skulle presenteras på en albumsida vardera, med en genomgående valfri röd tråd i det hela.

Ålderskravet passade mig perfekt och en sida per land var ju ett lagom ambitiöst krav. Men vilka skulle de tolv länderna bli? Jag räknade länderna runt Östersjön om och om igen, men fann inte fler än nio. Men vänta, Åland är ju ett land, det hörs ju, och egna frimärken har de också! Saken var klar, jag räknar "frimärksländer" så klart. Då platsade ju också Karelen och Danzig. Och så blev de precis tolv!

Jag fick en guldmedalj!

Så kom mitt första utställnings-exponat till: Länderna runt Östersjön. De tolv sidorna visades och bedömdes på Posthuset i Stockholm i mars 1995. Resultat: en guldmedalj! Fantastiskt! Fast jag tror att praktiskt taget alla fick en guldmedalj. Och kanske var det inte heller gediget guld...

Min samling fick omsider titeln "Folken runt Östersjön – glimtar ur vår gemensamma historia". I första hand vill jag framhålla de gemensamma erfarenheter som binder våra folk samman, erfarenheter i krig och fred. Med frimärkskatalogen i ena handen och Nationalencyklopedin i den andra, upptäcker jag frimärken som reflekterar många nära kontakter mellan folken.

Som till exempel:

Fartyget Wilhelm Gustloff sänks av ryska torpeder i januari 1945, cirka 9 000 tyska kvinnor, barn och sårade soldater omkommer. Det är 10 gånger fler offer än vid Estoniakatastrofen.

När Nazi-Tyskland kollapsade i maj 1945 behövde man ändå kunna sända post. Frimärken med Hitler-porträtt fanns i överflöd – de använde man efter att först ha "makulerat" porträttet. Ibland med en korkstämpel, ibland med påtryck, som här från staden Meissen med texten "Tysklands förstörare".

– att Helsingfors har sitt namn efter de invandrare från Hälsingland, som på 1300-talet grundade Helsingfors församling vid Vanda å;

– att Finland och Estland har samma nationalsång, Vårt land, skriven av Runeberg på svenska, tonsatt av tyskfödde Pacius och sedan översatt till både finska och estniska;

– att griphuvudet som vi ser på SAAB:s logga är den grip som Erik av Pommern förde till Norden. Hans hemstad Szczecin i Polen har än i dag samma grip som vapenbild.

En och annan tycker kanske att den här sortens kun-

skap är bara kuriosa och världelöst vetande. Jag själv tycker att det här är intressanta enskildheter som ger färg och liv åt vår historia. Likaså kan det berika våra perspektiv att bli påmindna om att vi i Sverige inte alltid varit först och bäst i allting, till exempel:

– att det polska postverket bildades 1558, det danska 1624 och det svenska 1636;

– att Bismarck förbjöd socialistiska möten och partier i Tyskland – i gengäld lagstiftades 1881 om försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet, långt före andra länder;

– att finska kvinnor fick

rösträtt 1906, långt före andra europeiska kvinnor, de svenska fick rösträtt 1921.

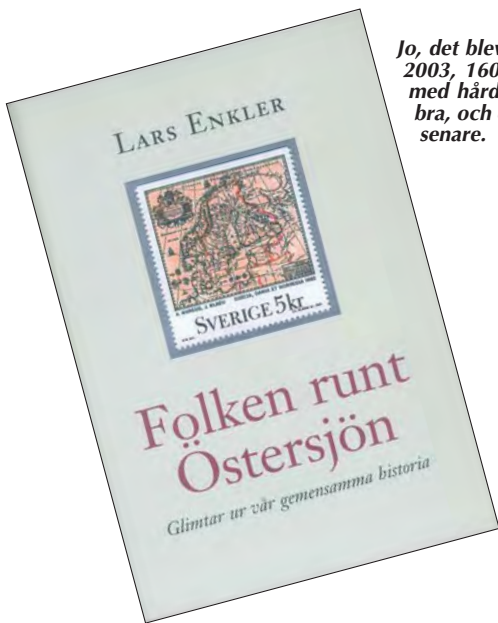
Öppen klass – och en vermeil!

"Nordia" i Malmö 1995 var den första riktiga frimärksutställning som jag besökte. Där stötte jag på begreppet "Öppen klass", och det öppnade nya perspektiv, tyckte jag. Nu var man inte längre bunden av vad postmyndigheterna måtte ha beslutat om i frimärksväg. Nu måste jag inte utsluta Karl XII ur min historia bara för att

forts sid 20.

Den danske kungen Valdemar Sejf grundar Tallinn år 1219. Hans vapen med tre lejon blir stadens och, långt senare, landets vapen. Därför är Estlands och Danmarks riksvapen så lika varandra.

Jo, det blev en bok till slut. Den kom ut 2003, 160 sidor tjock i A4-format och med hårda pärmar. Försäljningen gick bra, och en andra upplaga fick tryckas senare.

forts från sid 19.

det aldrig ansetts opportunt att visa honom på ett frimärke.

Nu blev det fart på samlandet och monterandet – vykort och kartor var ju också ypperligt bildmaterial. Med min dator redigerade jag albumsidorna, markerade frimärkena med fyrkanter av rätt storlek och skrev in texter, och flyttade om till dess att sidorna såg hyggliga ut. Varje sida kunde jag ju så montera om hur många gånger som helst, utan att alls plocka med frimärkena.

”Mare Balticum” i Kalmar 1997 blev min första vuxen-utställning. När jag tittade in på söndagen fann jag mig plötsligt tilldelad en ”vermeil” plus ett hederspris. Det senare gladdede mig omedelbart, men vermeil hade jag just då ingen aning om vad det betydde. När det gick upp för mig så gav det mig förstås en jätte-kick – det här var ju riktigt roligt!

”Det är inte en bok du skall skriva!”

Jag arbetade en hel del (min hustru säger *mycket*) för att förbättra min frimärkssamling, och det kändes stimulerande att visa den på utställningar. Hade en föreställning om att flitigt arbete, nytt och omväx-

lande material och snyggare sidor skulle förbättra omdömena. Men några ädlare metaller blev det aldrig. Och den tongivande jurymanen – den vise från Laholm – upprepade varje gång ”För mycket text! Det är inte en bok du skall skriva!”

Argumentet att juryn bara har 15 minuter på sig att bedöma varje exponat har jag svårt att finna relevant. Mängden text för en god berättelse kan ju inte rimligen beräknas i minuter. Tar det för övrigt längre tid att bedöma en text än att bedöma bilder eller frimärken?

I Öppen klass får hälften av materialet vara icke-filateliskt – det vill säga nästan vad som helst – men uppenbarligen inte text! Kraven på texten skall vara, tycker jag, att den är relevant och lättläst.

Kritiken hade emellertid den positiva effekten att jag arbetade mycket med att skära ner, förenkla och komprimera mina texter. Kunde vrida och vända på en formulering i timmar, ibland för att korta ner med en enda bokstav, den där förargliga bokstaven som driver fram ett skifte till en ny rad!

Har jag lärt mig något mera allmängiltigt om att samla frimärken? Ja, kanske det här:

– att en anmälan till en utställning skapar ett tydligt mål

för samlandet, att ha något färdigt och klart till en viss tidpunkt – det blir en viktig drivkraft för oss med svag självdisciplin;

– att när man ska man sätta något på pränt så tvingas man söka fakta som vi annars gärna skulle lämna därefter; då duger det ju inte att bara tro ”att det nog är så där – på ett ungefär!”

– att också vuxet folk, och inte bara ungdomar, kan lockas till vår hobby genom opretentiösa utställningar och lokala evenemang, som till exempel Viking Cup eller Vår frimärkssalong.

Det blev en bok!

Med en modern färgkopieringsapparat är det lätt att ta kopior av sin frimärkssamling. Så kunde jag lätt ta med mig delar av den och visa för intresserade vänner. Ja, jag drabbade säkerligen också en hel del ointresserade! Men några personer med stort engagemang i nordiskt samarbete lyste upp och sade ”Det här är ju ett nytt sätt att berätta historien på, varför gör du inte en bok av det hela?”

Att göra en bok? Jo, jo, det låter sig ju sägas, men hur gör man det? Mina erfarenheter från förlagsvärlden inskränkte sig till försäljning av jultidningar i 10-årsåldern. Och nu har jag blivit pensionär. Vilket ju å andra sidan betyder att jag fått gott om tid.

Den sista (eller i varje fall den senaste) gången jag ställde ut min samling i Öppen klass var på Hafnia 2001 i Köpenhamn. Detta var en internationell utställning, och mina poäng räckte inte till mer än en vermeil den här gången heller.

Men när jurymanen (samme man!) som vanligt tyckte att texterna var för långa och ”...det är ju inte en bok!”, då korsade jag fingrarna bakom ryggen och sade tyst för mig själv ”Nä, men det ska bli en!”

Ja, det blev en bok till slut men hur det gick till, ja det är en annan historia! □